

Kataja (Satu omena-puusta)

Jo nyt on aikoja, varmaankin kaksituhatta vuotta, kulunut siitä, jolloinka muinoin eli mies äveriäs, jolla oli ihana ja hurskas vaimo; nämät toisiansa hyvin rakastivat, mutta heillä ei lapsia ollut, vaikka hartahimmasti halasivat saadaksensa, ja vaimo tuota rukoili yöt päivät, vaan eipä vain heille lasta syntynytkään. Pihalla heidän huoneensa edustalla kasvoi omenapu; tuon juurella vaimo eräänä talvi-päivänä seiso i omenaa kuoriellen, ja sitä siinä itsellensä kuoriessaan hän sormeensa leikkasi, ja haavasta vertä lumelle tippui. "Voi," sanoi silloin vaimo huo'aten sekä sangen suru-mielisenä, kun veren näki edessänsä, "jospa minulla sentään olisi lapsi, valkoinen, kuten tuossa lumi, ja punainen, kuin siinä veri!" Ja kun hän nämät sanat oli saanut sanotuksi, hänen mielensä iloiseksi muuttui, ja hänestä tuntui, ikään-kuin toivosta tosi tulisi. Sitten hän huonehesen astui sisälle; ja kuluipa kuukausi, johan oli lumi maasta sulanut, kului tuosta toinen ja ruoho viheriänä rehoitti, menihän kolmas, jopa kukat maata koristamassa, ja vyöri ajan virtahan neljäs, jo metsikössä kaikki puut leveälle haaroilivat ja viheriät oksat toisihinsa kietoutuivat, silloin lintusten heleä laulu metsissä kajahteli ja kukat puista maahan varisivat; sitten viidennen kuukauden viimeisenä päivänä hän suloisesti lemuavan omena-puun suojassa seiso i, ilosta sykki hänen sydämmensä ja hän polvilleen lankesi ihastuksissansa, kuudennen kuukauden kuluttua omenat kyllä jo isoja olivat, vaan vaimo alallansa pysyi huoneessansa, seitsemännen kuluessa hän omenan otti sekä söi sen aivan mieli-halulla, mutta kävipä sitten sairaaksi ja surulliseksi, ja kun kahdeksas kuukausi oli loppumaisillaan, hän miehensä kutsui tykönsä sekä sanoi hänelle: "jos minä kuolen, hautaa minut tuonne omena-puun juureen." Nytpä hänestä huoli haihtui ja hän iloisena oli, kunnes yhdeksännen kuukauden kuluttua hänelle syntyi lapsi, lumen valkoinen, veren punainen, ja lapsen nähtyänsä äiti niin iloiseksi ihastui, että hän kuoleman unehen silmänsä ummisti.

Sitten mies vaimonsa hautasi omenapuun alle ja itki häntä haikeasti; edellensä aika joutui, jo suru lieventymään rupesi, vyöri vielä viikkokaudet, kyynelehet väliin vier i, tuosta suru haihtumahan, itku aivan loppumahan, ja kun kesä taas oli

ihanimmallansa, jopa mies nai toisen vaimon.

Tämä hänelle tyttären synnytti, mutta tuon ensimmäisen vaimon lapsi oli poika pienokainen, valkoinen kuten lumi, punainen kuin veri. Tytärtänsä vaimo sydämmellisesti rakasti, mutta poikaa nähdessänsä hän aina suutuksiin joutui; tuo oli muka kaikki tavoin hänelle harmiksi, hän yhä ajatteli, mitenkä kävisi tyttäreille hankkiminen kaikki talon tavarat, ja paholainen paha-henki häntä yllytteli poikaa vihaamaan; nurkasta toiseen hän tuota raukkaa hoputteli, yhtä päätä töykäten ja tuuppiellen, joten lapsi parka alin-omaisessa tuskassa oli. Koulusta kotona ollessansa hän ei rauhan hetkistä nähnyt.

Kerta kun vaimo ylis-tuvassa oli, tuli sinne Marianna, hänen pikku tyttärensä, ja sanoi: "äiti hyvä, anna minulle omena!" - "Kyllä, lapsukaiseni," vastasi vaimo sekä antoi arkusta kauniin omenan; mutta arkussa oli iso, raskas kansi ja kannessa iso, terävä rauta-kara. "Äitiseni," virkkoi tyttö pieni, "etkö myös veljelleni yhtään anna?" Tästä vaimo suuttui, mutta vastasipa sentään: "veljes kyllä osansa saapi, jahka hän koulusta palaa." Ja kun hän akkunasta katsahtaessaan näki pojan tulevan pihalla, hän ikään-kuin pahan-hengen riivaamana sieppasi tyttäreltänsä omenan, sanoen: "ethän sinä tuota saakkaan, ennen-kuin veljes ensin on saanut." Sitten hän sen viskasi arkkuhun sekä paiskasi kannen kiinni; ja kun poika oven suuhun ennätti, hän ystävällisenä olevinaan lausui lapselle: "tahdotko, poikaseni, omenaa?" ja loi vilahdukselta hänehen silmänsä. "Ui äiti kulta," vastasi poika, "oikeinhan nyt näytätte hirveältä! halustakin minä omenan otan." Silloin vaimo arkun avasi sanoen: "tule luokseni ja ota itse tästä yksi." Ja kun pikku poju arkkuhun kumartui, paha-henki vaimon valtasi ja ratsis! hän kannen paiskasi kiinni niin kovasti, että pojalta katkesi kaula ja pää kieri punaisten omenain joukkohon. Mutta kohta pelko vaimoa vavistuttamaan, ja hän itseksensä ajatteli: "mitenkä tästä selkiäisin!" Nyt hän meni alas asuin-tupaan, otti vaate-arkustansa valkoisen huivin, palasi ylisille, sovitti pojan pään paikalleen, satoi kaulahan huivin, ett'ei pahaä mitään käynyt huomaaminen, asetti pojun istumaan tuolille porstuaan ja pani omenan hänen käteensä.

Sitten Marianna kyökkiin tuli äitinsä tykö; tämä takan ääressä seiso i sekoittelemistaan sekoitellen kuumaa

vetä, joka siellä kiehui padassa. "Äiti kultaseni," sanoi Marianna, "veljeni kasvoiltaan kovin kalpeana tuolla porstuassa istuu omena kädessä, minä häntä pyysin minulle omenaa antamaan, mutta eipä hän mitään vastannut, ja tuo minusta peloittavan kummalta veti." - "Mene tuonne toistamiseen," vastasi äiti, "ja tokase hänelle korva-puusti, jollei hän mitään vastaa." Marianna nyt porstuaan meni ja sanoi: "anna, veliseni, minulle tuo omenas," mutta eipä vastausta kuulunut. Tyttö silloin poikaa löi korvalle, että pää laattialle poukahti, pelästyi tästä pahan-päiväisesti, rupesi itkemään ja poraamaan, juoksi äitinsä tykö huutaen: "olenhan veljeltäni pään lyönyt poikki," sekä itki itkemistensä eikä ottanut rauhoittuaksensa. "Voi Mariannani," sanoi äiti, "mitäkin nyt teit! mutta älä tuosta sanaakaan hiisku, ett'ei siitä kukaan saisi tietoa, sillä eihän sitä kuitenkaan nyt enään käy mitenkään auttaminen; viskatkaamme hänet hapan-kaalihin kiehumaan." Sitten äiti pikku pojun hakkasi palasiksi ja pani palat pataan hapan-kaalin sekahan. Mutta Marianna siinä vieressä seisoi yhä itkemistensä itkein, ja hänen silmistänsä pataan vierähtänyt kyynelitä niin viljavaltalta, ett'ei keitos muuta suolaa kaivannut ollenkaan.

Sittemmin tuli isä kotia sekä rupesi ruo'alle, kysyen: "missä on minun poikani?" Äiti pöydälle toi hapan-kaalia, oikein aimo vadillisen, ja Marianna yhä itki, vaikeasti valittaen. Silloin isä taas kysyi: "missä on minun poikani?" - "Hän on vanhaa setääsi mennyt katsomaan," vastasi äiti, "ja aikoo sinne jäädä joksikin aikaa." - "Mitä? onko hän pois kotoa lähtenyt minulle edes jää-hyväisiä sanomata." - "On niinkin," sanoi siihen äiti, "poikaa hartahasti tuonne halutti, ja hän minua rukoili, että hänet kuudeksi viikoksi sinne laskisin; onhan hänen siellä kaikin puolin hyvä ollaksensa." - "Voi," lausui isä, "miten on murheellinen mieleni! pahoinhan menetteli poikani, olisipa hänen kuitenkin tullut isäänsä edes hyvästi jättää." Sitten hän syömään rupesi, puhuen tyttärelleen; "mitäs itket, Mariannani? vielähän veljes kotia palaa." sekä virkkoi vaimollensa: "tämä ruoka vasta hyvältä maistuu! tuo minulle lisää!" Ja mitä enemmän hän söi, sitä enemmän hän tahtoi ja sanoipa: "anna minulle vielä lisää, te ette tästä mitään saa, minä itse tahdon kaikki." Heittäen luut pöydän alle hän sitten söi syömistensä, kunnes loppui kaikki tyyni. Mutta Marianna piironkinsa alimmaisesta laatikosta otti parahimman silkki-huivinsa, kokosi pöydän alta tuohon kaikki luut ja rustot sekä kantoi net pihalle,

katkerimman katkeria kyynelitä vuodattaen. Tyttö sitten mytyn laski ruohoon omena-puun juurelle, ja tämän tehtyensä hän yht'äkkiä muuttui iloiseksi, peräti lakaten itkemästä. Silloin omenapuu huojumaan sekä oksat heilumaan, väliin toisistansa eriten, väliin taas toisiinsa yhtyen, ikään-kuin ihminen iloisissaan käsiänsä yhteen lyöpi. Samassa puusta sakea sumu nousi, sumussa paloi kirkas tuli, ja liekistä lensi ihana lintunen, joka suloisesti viserrellen ilmahan kohosi korkealle, ja kun se silmän siintämättömiin oli kadonnut, omena-puu siinä ihan entisellensä seisoi, mutta huivi luinensa oli poissa. Ja Mariannan sydän nyt riemusta sykki, ikään-kuin olisi hänen veljensä elänyt. Sitten hän iloisena taas palasi tupaan ja istui pöydän äärehen syömään. Mutta lintu kau'as lensi erään kulta-sepän huoneen katolle sekä rupesi laulamaan:

"Äitini mun tappoi,
isäni mun söi,
Marianna siskoseni
kaappi kokoon luuni kaikki,
silkki-vaatteesen net kiersi,
he'elmä-puulle käärön viersi.
Pikii! pikii! mä ihana lintu! pikii!"

Kulta-seppä työ-huoneessansa istui kulta-vitjoja valmistellen; silloin kuuli hän linnun laulavan katolla, ja ihanan ihanalta soi hänen mielestään tuo viserrys. Hän kohta istualtaan kavahti sekä riensi ulos tuvasta, ja hänen astuessaan kynnyksen ylitse, jäi jalasta toinen kenkä. Mutta tuosta piittaamata hän keski-kadulle kiisi nahkaisessa esi-liinassaan, toisessa jalassa kenkä, toisessa sukka, toisessa kädessä kulta-vitjat, toisessa pitkät pihdit; ja aurinko kirkkahasti kadulle paistoi. Näin hän lintua katselemaan tuli. "Lintuseni," hän sitten sanoi, "oikeinhan sinä ihanaa viserrystä osaat laskea! laula minulle tuo laulusi vielä toinen kerta," - "En vainen," vastasi lintu, "en maar minä sitä ilmaiseksi laula toistamiseen. Anna minulle nuot kulta-vitjat, kyllä sitten vielä kerran laulan." - "Noh, olkoon menneeksi," pani kulta-seppä vastaukseksi, "tuosta saat kulta-vitjat, laula nyt, kuten lupasit." Silloin lintu hänen luoksensa lensi, otti vitjat oikean jalkansa kynsiin ja istui kulta-sepän etehen sekä lauloi:

"Äitini mun tappoi,
isäni mun söi,

Marianna siskoseni
kaappi kokoon luuni kaikki,
silkki-vaatteesen net kiersi,
he'elmä-puulle käärön viersi.
Pikii! pikii! mä ihana lintu! pikii!"

Sitten lintu erään suutarin talon katolle lensi istumaan
ja lauloi siellä:

"Äitini mun tappoi,
isäni mun söi,
Marianna siskoseni
kaappi kokoon luuni kaikki,
silkki-vaatteesen net kiersi,
he'elmä-puulle käärön viersi.
Pikii! pikii! mä ihana lintu! pikii!"

Suutari tämän kuultuaan paita-hiasillansa ulos ovesta juoksi ja katseli katolle, kädellensä varjostaen silmiään, ett'ei niitä häikäisemähän pääsisi kirkas päivän-paiste. "Lintu armahani," hän huudahti, "ihanastihan sinä laulelet!" Sitten hän ovesta huusi huonehesen: "vaimoni hoi! tule tänne! täällä vasta lintu omppi; katsoppas tuota, siinä vasta laulajata!" ja kutsuipa vielä tyttärensä, kisällejänsä, oppi-poikiaan, renkiänsä sekä piikaansa, ja nämät kaikin kadulle tulivat lintua katselemaan, mitenkä se oli kaunis. Höyhenet sen olivat punaiset, ja viheriät, kaula kullon kirkkaalta hohti, ja silmät päässä välkkyivät, ikään-kuin tähdet. "Lintu kulta!" sanoi suutari, "visertele nyt kuultavakseni tuo laulus vielä toinen kerta." - "En maaren," vastasi lintu, "enhän tuota toistamiseen laula, jollet minulle jotakin lahjoita." - "Vaimoseni!" huusi silloin mies, "mene sinä tupahan, siellä seisoo pöydällä pari punaisia kenkiä, tuo net tänne." Vaimo käskyn kuultuani kohta menikin sekä toi kengät. "Tuosta saat lintuseni," mies sanoi, "laula nyt laulusi vielä kerran." Silloin lintu suutarin luoksi tuli, otti kengät vasemman jalkansa kynsiin, lensi sitten taas katolle sekä lauloi siellä:

"Äitini mun tappoi,
isäni mun söi,
Marianna siskoseni
kaappi kokoon luuni kaikki,
silkki-vaatteesen net kiersi,
he'elmä-puulle käärön viersi.
Pikii! pikii! mä ihana lintu! pikii!"

Ja näin laulettuansa se tiehensä lensi, vitjat oikean sekä kengät vasemman jalan kynsissä. Lentää lehahtelihan sitten kylän myllyn tykö, ja mylly käymistensä kävi: "surr, urr, surr urr, surr, urr;" siinä myllärin kaksikymmentä renkiä istui myllyn-kiveä hakkaamassa, ja he tuossa nakuttivat: "nik, nak, nik, nak, nik, nak," ja mylly kävi: "surr, urr, surr, urr, surr, urr." Silloin lintu myllyn vieressä kasvavaan niini-puuhun istahti ja lauloi:

"Äitini mun tappoi,"

nyt hakkaamistansa yksi keskeytti,

"isäni mun söi,"

tuosta kaksi kuuntelemaan,

"Marianna siskoseni,"

johan taas neljä nakuttamasta lakkasi,

"kaappi kokoon luuni kaikki,
silkki-vaatteesen net kiersi,"

vielä hakkasi kahdeksan,

"he'elmä-puulle"

viisi vielä,

"käärön viersi."

enään vain yksi nakutteli,

"Pikii! pikii! mä ihana lintu! pikii!"

Nyt lakkasi viimeinen, sillä olipa hänkin tuon kuullut. "Lintu hyvä!" hän sanoi, "ihanastihan sinä laulelet, laula toki toinen kerta minunkin kuultavakseni!" - "Empä vainen," vastasi lintu, "kahdesti en ilmaiseksi laula, mutta jos minulle myllyn-kiven annat, minä vielä kerran lauluani lasken." - "Antaisin kuin antaisinkin," vakuutti renki, "jos tuo yksistään minun annettavissani olisi." - "Aivan halusta me puolestamme," lisäsi toiset, "sen annamme, jos sinä meille vielä kerran laulat." Silloin tuli lintu puusta alas, ja nuot kaksikymmentä renki-mylläriä kaikin rupesi kangilla nostamaan ylös kiveä, hoilottaen

ääneensä: "holooi! holooi!" Lintu sitten kiven-silmästä päänsä pisti, joten kivistä tuli kauluksentapainen, lensi taas puuhun sekä lauloi siellä:

"Äitini mun tappoi,
isäni mun söi,
Marianna siskoseni
kaappi kokoon luuni kaikki,
silkki-vaatteesen net kiersi,
he'elmä-puulle käärön viersi,
Pikii! pikii! mä ihana lintu, pikii!"

Ja näin laulettuansa se siipensä levitti, vitjat oikean, kengät vasemman jalan kynsissä ja myllyn-kivi kaulassa, sekä läksi pois lentämään ja lensipä kau'as, aina isänsä kotihin.

Tuvassa isä, äiti sekä Marianna syömässä istuivat, ja isä lausui: "tiesi, mikä syynä, oikeinhan tänään olen iloisella tuulella." - "Empä suinkaan minä," vastasi äiti, "vaan minua perin-vastoin vaivaa kamala ahdistus, ihan kuin olisi kova raju-ilma tulossa." Mutta Marianna siinä istui ja itkemistänsä itki. Silloin tuli lintu lentäen, ja juuri kun se katolle istahti, sanoi isä: "oi miten nyt olen iloinen! ja aurinko tuolla ulkona vasta ihanasti paistaa! tuntuuhan minusta, ikäänkuin tulisin vanhaa tuttavaa tapaamaan." - "Mutta minun aivan toisin on laitani," valitti vaimo, "olenhan niin tuskissani, että hampaat suussani kalisevat ja veri suonissani tulikuuma kuohuu." Ja hän vaatteensa auki riisti, mutta Marianna nurkassa istui itkein, vyö-liina silmillä, ja kyyneleet sen kastoivat liko-märjäksi. Lintu silloin omena-puuhun istui ja rupesi laulamaan:

"Äitini mun tappoi,"

Tuosta vaimo sormensa pisti korviinsa sekä ummisti silmänsä, jott'ei kuulisi eikä näkisi mitään, mutta ikään-kuin rajuimman myrskyn ääni hänen korvissaan kohisi, ja hänen silmiänsä poltti ja pisteli juuri-kuin salaman leimauksesta.

"Isäni mun söi,"

"Oi vaimoseni!" huudahti mies, "tuo vasta ihana lintunen, joka noin kaunihisti visertelee! aurinko lämpimästi paistaa ja suloinen tuoksu tännekin tunkee."

"Marianna siskoseni"

Silloin Marianna päättään nojasi polveansa vastaan sekä itki katkerasti, mutta mies sanoi: "minä pihalle lähden, lintua likemmältä nähdäkseni." - "Voi älä mene," rukoili vaimo, "onhan minusta, ikään-kuin koko tämä huone tärisisi ja palaisi ilmi tulessa." Mutta mies kuitenkin meni ulos lintua katselemaan.

"Kaappi kokoon luuni kaikki,
silkki-vaatteesen net kiersi,
he'elmä-puulle käärön viersi."
"Pikii! pikii! mä ihana lintu! pikii!"

Samassa lintu kulta-vitjat pudotti, ja nuot suoraa päätä miehen kaulaan suikahtivat sopien siihen aivan mukavasti. Ukko nyt sisälle palasi sanoen: "katsokaappa! tuo vasta kelpo lintu! tällaiset kauniit kulta-vitjat se minulle lahjoitti! ja olipa se itse oikein ihana!" Mutta vaimo niin pahasti pelästyi, että hän pitkällensä loikahti laattialle ja lakki päästä kau'as lensi. Silloin lintu taas kuului laulavan:

"Äitini mun tappoi,"

"Voi jospa maan povessa sadan syllän syvällä makaisin, ettei tuo korviini kuuluisi!"

"Isäni mun söi."

Nytpä vaimo tainnuksiin meni.

"Marianna siskoseni."

"Mitä!" virkahti Marianna, "menempä minäkin tuonne ulos katsomaan, ehkä lintu minullekkin antaa jotakin." Ja läksipä tyttö kuin läksikin.

"Kaappi kokoon luuni kaikki,
silkki-vaatteesen net kiersi."

Siinä lintu tyttölle kengät viskasi.

He'elmä-puulle käärön viersi.
"Pikii! pikii! mä ihana lintu! pikii!"

Silloin tyttö vasta ihastuksissansa! Hän jalkaan koetti nuot uudet, punaiset kenkensä ja juoksi tanssien tupahan. "Oi!" sanoi, "minä pihalle lähteissäni olin

kovin suru-mielisenä, mutta nyt oikein olen iloissani. Tuo maar vasta ihana lintu! se minulle punaisen kenkä-parin lahjoitti." - "Hui! ui!" ähki vaimo, hypäten seisoaalle, ja päässä hiukset pystyssä pörröttivät, "minusta tuntuu, ihan-kuin olisi mailman loppu lähenemäisillään, minäkin koetteeksi tuonne ulos lähden, ehkä tulisi edes hiukan huokeampi ollakseni." Ja kohta hänen ehdittyänsä ovesta, ratsis! mättäsipä lintu myllyn-kiven hänen päähänsä, että hän aivan mäsäksi meni. Jyskeen kuultuansa isä ja Marianna pihalle riensivät; silloin tuolta tulen-liekki leimahteli sekä sitten savua nousi, ja tämän haihduttua, seisoipa tuossa pikku veli. Hän isäänsä ja Mariannaa kädestä otti, ja kaikki kolme he siinä aivan ihastuksissansa olivat, menivät tupaan, istuivat pöydän ääreen sekä rupesivat ruo'alle.

* * *